ISSN 2078-7324. Вісник Львівського університету. Серія журналістика, 2012. Випуск 36. С.302-316
Visnyk of the Lviv University. Series Journalistic. 2012. Issue 36. P.302-316

УДК 007: 304: 070

ІНФОРМАЦІЙНА ПІДГОТОВКА ДО ЕФІОПСЬКОЇ ВІЙНИ 1935-1936 РР. НА СТОРІНКАХ ІТАЛІЙСЬКОГО ЩОДЕННИКА LA STAMPA: СУЧАСНИЙ КОНТЕКСТ

Юрій Мельник
Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна,
e-mail: kozakmamaj@rambler.ru

У статті на матеріалах однієї з провідних щоденних газет міжвоєнної Італії проаналізовано основні напрямки антиефіопської інформаційної кампанії, покликаної виправдати вторгнення італійських військ в Ефіопію. Продемонстровано, що аргументаційна база, яку використовували італійські пропагандисти, аналогічна тій, яку використовують сучасні апологети західного імперіалізму.

Ключові слова: італійська преса, пропаганда, інформаційна кампанія, аргументаційна база пропаганди, техніка пропаганди.

«Умовою успіху будь-якого кроку, до якого вдається уряд, – байдуже, монархічний, конституційний, демократичний чи комуністичний, – є суспільне схвалення цього кроку…» [1; 38]. Це твердження набуло актуальності приблизно на початку XX століття і зберігає її по сьогоднішній день. Висловив його у 1928 році Едвард Бернейс, племінник Зігмунда Фрейда та один з першовідкривачів науки про пропаганду.

Коли владні структури однієї держави вирішують розпочати війну проти іншої, то перед тим, як перейти до безпосередніх військових дій, вони повинні виправдати цю війну в очах у співгромадян – солдатів, які воюватимуть та матерів з дружинами, які чекатимуть на них вдома. Якщо цього не зробити належним чином, то населення не бачитиме сенсу у війні, неохоче йтиме на жертви та легко клюватиме на дефетистські настрої, що в кінцевому підсумку призведе до поразки. Ініціатори важливих військових конфліктів добре це розуміли та вкладали багато сил у передвоєнну пропаганду. В США без такої пропаганди не обходився жоден серйозний міжнародний конфлікт – починаючи з 1917 року, коли Джордж Кріл [George Creel] розпочав підготовку суспільної думки Сполучених Штатів до вступу у Першу світову, і закінчуючи сучасною

©Мельник Ю., 2012

антиісламською пропагандою, покликаною виправдати вторгнення американських військ в Афганістан, Ірак та Лівію (у перспективі – в Сирію та Іран).

У цій статті ми ставимо перед собою мету проаналізувати антиефіопську пропананду в італійській пресі, яка виправдовувала[1] Другу італо-ефіопську війну 1935-1936 років.

Італія вважала Ефіопію своєю сферою впливу ще з кінця XIX століття, але спроба захопити цю країну в 1895-1896 рр. зазнала невдачі. Прем'єр-міністр Беніто Муссоліні, втілюючи в життя амбіційні плани побудови італійської колоніальної імперії, у 1935 році теж спрямував свої загарбницькі плани проти Ефіопії, однієї з небагатьох «незайнятих» африканських країн, яка не була нічиєю колонією.

Завдання виправдати війну проти Ефіопії, що закономірно, лягло на плечі преси. Диригував цією підготовкою провідний державний діяч Галеаццо Чано (зять Беніто Муссоліні), який починаючи з 1933 року управляв відповідальними за пресу державними структурами, а в червні 1935 року очолив новостворене міністерство преси і пропаганди. Як зауважує дослідник італійської преси доби фашизму Мауро Форно, ефіопська війна вперше дозволила такому міністерству, як міністерство преси і пропаганди, застосувати і вдосконалити пропагандивні технології часів Першої світової війни [2; 207].

Антиефіопська кампанія на сторінках італійських газет і журналів була явищем дуже масштабним і тривала близько року, тому розглядати її тут у цілості – справа безнадійна. У цій статті ми маємо намір розглянути цю кампанію в межах однієї газети, а саме – провідного туринського щоденника La Stampa. Тим паче, що легальна італійська преса 30-х років – це, по суті, один організм, тому судячи з картини, яку побачимо в одному виданні, ми зможемо скласти собі приблизне враження про генеральну лінію італійської преси загалом.

Для початку варто сказати, що ще протягом 1934 року La Stampa приділяла далекій Ефіопії дуже мало уваги. Хоча питання про введення Італії в число могутніх колоніальних імперій на зразок Великобританії чи Франції мусувалося доволі часто [3], воно не пов'язувалося із завоюванням конкретно цієї країни. Нечислені публікації про Ефіопію мали здебільшого позитивний характер. Так, в лютому 1934 року Антоніо Ловато, з'їздивши в Ефіопію, писав у подорожньому нарисі під промовистою назвою «Друзі Італії на берегах Тани» про виняткову любов ефіопців до Італії та до Дуче [4]. А в жовтні того ж року La Stampa опублікувала уривки з інтерв'ю ефіопського дипломата, який констатував, що відносини між Італією та його країною мають винятково дружній характер, а чутки про можливу війну розпускають представники третіх країн [5].

Усе змінилося в грудні 1934 року, після того, як в прикордонному містечку Уал-Уал вібдулася перша серйоза сутичка між ефіопськими військами, з одного боку, та італійськими колоніальними військами в Сомалі – з

[1] У нашому дослідженні головний наголос буде зроблений на пропаганду, покликану виправдати вступ у війну, оскільки про специфіку пропаганди під час війни написано доволі багато і зайвий раз піднімати цю тему немає необхідності.

іншого[2]. Важливим чинником був також договір, підписаний у січні 1935 року між Італією та Францією, за яким остання не перешкоджатиме Муссоліні в його діях проти Ефіопії.

Саме в грудні 1934 – січні 1935 року туринська La Stampa почала малювати Ефіопію та все, що пов'язано з цією країною, у відверто негативних тонах. Мілітарна пропаганда, покликана виправдати вторгнення італійців у цю країну, здійснювалася в таких векторах.

1). На Ефіопію сипалися звинувачення в тому, що вона збирається атакувати сусідні їй італійські колонії – Італійське Сомалі та Еритрею.

В цьому векторі La Stampa найактивніше працювала на ранньому етапі інформаційної війни проти Ефіопії.

На ґрунті згаданої вище сутички в містечку Уал-Уал та інших дрібніших сутичок між італійськими та ефіопськими військами на ефіопсько-сомалійському кордоні, La Stampa творила з Ефіопії образ агресивної, вороже налаштованої до Італії та всього італійського країни. З методичною регулярністю висловлювалися звинувачення на адресу ефіопської владної верхівки у виношуванні експансійних планів та в активній підготовці до війни. Штучно роздувалася атмосфера напруження між обома країнами.

Важливо було нав'язати читачам враження, що це Ефіопія агресор стосовно Італії, а не навпаки. Наведемо кілька заголовків у La Stampa лише за травень 1935 року: «Ефіопія погрожує, Італія відповідає» [9]; «Озброєння Абіссінії та необхідність перед Італією діяти» [10]; «Агресивний характер військової підготовки Ефіопії» [11]; «Абіссінські провокації та заходи Італії…» [12]; «Нові заходи для протистояння військовій підготовці Абіссінії» [13]; «Ефіопія хоче війни» [14];

В одному з березневих номерів газети Ефіопії була присвячена уся перша сторінка: «Після агресії в Уал-Уалі та різних актів бандитизму, які зрештою так і не припинялися, була промова Негуса (ефіопського імператора – Ю.М.), опублікована свого часу, в якій він продемонстрував свої підкреслено антиіталійські погляди та передбачив широкомасштабні військові дії». І далі: «Окрім заходів військового характеру, варто також сказати про ведення антиіталійської пропаганди, яка переростає у неприховану ворожість. Це провокує систематичні грабунки та бандитизм [з боку ефіопців], які ефіопська влада не має жодного наміру приборкувати» [15].

У статті «Як озброїлася Ефіопія за останні 5 років» газета, навівши детальні дані про зростання військової потуги Ефіопії, схиляється до думки, що

[2] Досі невідомо, котру зі сторін слід вважати винною у конфлікті. Закономірно, що La Stampa, як і вся підконтрольна Муссоліні преса, висловила впевненість у вині ефіопців [6], а емігрантський радикал-соціалістичний антифашистський тижневик «Giustizia e Libertà», що виходив у Парижі, навів значно більше доказів на те, що винними в інциденті були італійські колоніальні війська в Сомалі [7]. Впродовж усієї абіссінської кампанії Муссоліні «Giustizia e Libertà» викриватиме та критикуватиме кожен крок фашистського диктатора та засуджуватиме його за зовнішню агресію.

«Негус має дуже чіткі плани побудувати сильну армію, яка привела б його до Червоного моря та Індійського океану» [16].

La Stampa підігріває антиефіопські настрої уривками з виступів італійських високопосадовців, наприклад Алессандро Лессони, заступника міністра колоній Італії: «Фашистський уряд перед цією ситуацією не може більше зволікати; слід поставити питання ребром і вирішити раз і назавжди (задля безпеки Еритреї та Сомалі і заради престижу та гідності нашої політики) проблему відносин з Ефіопією». Трохи далі Лессона каже, що Італія «нарешті хоче, щоб наші колонії у Східній Африці могли дивитися в майбутнє зі спокоєм, не переймаючись непевною політикою прикордонної держави, яка не дає жодних гарантій спокійного співжиття» [17]. Наводяться слова прем'єр-міністра Муссоліні: «Наш обов'язок – не плекати і не поширювати ілюзій з огляду на значне озброєння ефіопців, а передусім – на переважний душевний стан у Аддис-Абебі, особливо серед дрібніших керівників, противників будь-якого порозуміння з Італією» [12].

Реваншистські настрої підігріваються історичними текстами: в номері за 1 березня (ювілей биви при Адуа) на першій сторінці розміщена розлога стаття про Першу італо-ефіопську війну 1895-1896 років та про саму битву, в якій італійці зазнали поразки та були змушені визнати незалежність Ефіопії [18].

У веденні пропаганди туринський щоденник активно послуговується цитатами з провідних французьких (Le Petit Parisien, Le Temps) та англійських (The Times, The Morning Post) щоденних газет, що засуджували дії Ефіопії у зв'язку з конфліктом в містечку Уал-Уал. La Stampa вистрілює заголовками на зразок: «Одностайність думок щодо правоти Італії в конфлікті з Абіссінією» [19]. Або: «Гострий французький осуд абіссінської анархії» [20]. Цитати із закордонних видань звучать авторитетно, оскільки сприймаються як судження третьої, незацікавленої сторони. З огляду на це, La Stampa не могла не зіслатися на французький Le Petit Parisien, коли той заявляє начебто «Італія має в Сомалі та Еритреї всього кілька тисяч солдат, в той час як Абіссінія скупчила біля своїх кордонів багато десятків тисяч солдат» [21]. Чи у випадку, коли інший французький щоденник Le Temps пише, що «заходи, які досі вживала Італія, були суто захисними, превентивними і зовсім не виключають можливості мирного договору з Аддис-Абебою» [19].

Це, звісно ж, зовсім не означає, що в італо-ефіопському конфлікті європейська преса стала на бік Італії. Насправді думки поділилися, але цього не могли зауважити читачі газети La Stampa, яка публікувала лише філоіталійські відгуки[3].

[3] На критику міжнародної спільноти на адресу Італії у зв'язку з абіссінською кампанією La Stampa реагувала, але вже не щедрим цитуванням та коментуванням закордонних авторитетів, а критикою у відповідь. Зокрема, коли в Лізі Націй постало питання про застосування економічних санкцій проти Італії, газета відповідала словами Муссоліні: «Це проти цього народу, якому людство завдячує стількома своїми найвеличнішими надбаннями; це проти цього народу поетів, митців, героїв, святих і мандрівників; це проти цього народу насмілюються говорити про санкції!» [22].

Переходимо до розгляду наступного напрямку антиефіопської пропаганди в італійській пресі.

2). Педалюється тема рабства. Державне керівництво Ефіопії звинувачується у поганому поводженні з населенням країни.

Ще на початку ХХ століття рабство було поширеним явищем у відсталих країнах Африки та Азії. До числа таких країн входила й Ефіопія. Італійська преса скористалася цим фактом і піддала систематичній нищівній критиці ефіопські рабовласницькі порядки.

Зокрема, 23 травня 1935 року La Stampa повідомляє про звіт Комісії експертів перед Радою Ліги Націй щодо ситуації з рабством у світі та про гостру критику Ефіопії у зв'язку з невиконанням цією країною міжнародних договорів, які засуджують рабство. Як повідомляє туринський щоденник, «Комісія акцентувала на тому, що Ефіопія належить до тієї нечисленної групи держав, які, підписавши багато років тому конвенцію про скасування рабства, зовсім не потурбувалися про те, аби її ратифікувати» [23].

В іншому матеріалі La Stampa наголошує, що ефіопський уряд «не зробив нічого на законодавчому рівні для скасування інституту рабства». Більше того, Ефіопія удостоєна «сумної честі фігурувати на чолі звіту про рабство» також в тій його частині, яка стосується работоргівлі: «Якщо випадки торгівлі рабами викриваються в Аравії, то доведено, що всі ці раби походять з Ефіопії. Всередині Ефіопії работоргівля є широкомасштабним явищем» [24].

Газета виступає з заголовками на зразок: «Виразка рабства. Страждання Абіссінії» [25], «Легіони рабів [26]», «Абіссінія – великий ринок чорного м'яса – не має права сидіти в Женеві серед цивілізованих націй» [27], «Голод і рабство в Ефіопії» [28].

В черговий раз цитується французький Le Petit Journal: «З давніх століть до 1935 року умови рабів у Імперії Соломона (Ефіопії – Ю. М.) не змінилася. Раб там вважається звичайною домашньою твариною, позбавленою особистості; твариною, яку господар може використовувати як заманеться, аби отримати максимальну користь» [25].

Часто газета подавала негативні враження європейців, яким судилося побувати в Ефіопії (свідчення очевидця, як правило, викликає довіру). Зокрема, в La Stampa читаємо, що Кетлін Саймон [Kathleen Simon], дружина британського міністра закордонних справ, у своїй книзі «Рабство» найдовший розділ присвятила саме Ефіопії[4], «яку вона вважає найжахливішою та найбільш багатостраждальною країною у світі». Авторка висуває версію, за якою кількість рабів у Абіссінії перевищує два мільйони. Далі за тектом натрапляємо на нещадні викриття майора Дерлі та військового лікаря Шарпа, які налаштовують на оптимізм ще менше: «Обидва автори звіту повідомляють нам, що в Аддис-Абебі, тобто в столиці, більше рабів, ніж вільних людей. Якщо така ж пропорція превалює в усій країні, – а причини вірити цьому є, – число рабів досягне вже не двох а п'яти мільйонів» [29].

Імператор Ефіопії прореагував на критику тим, що підписав декрет про звільнення усіх рабів від примусової роботи. Але і цей крок Негуса

[4] Про інші розділи книги, присвячені рабству *не в Ефіопії*, La Stampa практично не згадує.

наштовхнувся на негативну реакцію в La Stampa: щоденник звинувачував ефіопського лідера в нещирості, а його декрет називав «політичним кроком, покликаним переконати громадську думку зарубіжжя <…>, що так звана ефіопська імперія є країною, достойною засідати поряд з цивілізованими націями в лоні женевського зібрання (тобто в Лізі Націй – Ю. М.)». «Щодо щирості цього рішення і щодо реального значення його наслідків є підстави для серйозних сумнівів, коли мати на увазі тактику, яку завжди брав на озброєння аддис-абебський Суверен і якщо зважити на те, що його реальна влада поширюється лише в радіусі кількох кілометрів навколо столиці», – пише La Stampa [30].

Зрештою, навіть якби імператор справді скасував рабство, становище ефіопців від цього б не змінилося. Принаймні, до такого висновку підштовхує стаття під назвою «Країна, в якій усі є рабами» опублікованій у номері за 25 червня 1935 року на першій сторінці. Автор намагається дати відсіч критикам Італії, які хочуть «врятувати бідну Ефіопію від італійського натиску». Соціально-політична система Ефіопії у статті оцінюється як примітивна і відстала. В цій країні «усе належить Негусу», тому різниця між рабами і нерабами – суто формальна. В архаїчному державному апараті панує безлад, у владних верхах усе вирішується з допомогою особистих знайомств, шлюбів та розлучень. Не є ангелами і рядові ефіопці, адже в їхніх серцях десятиліттями накопичувалася і передавалася з покоління в покоління злоба до володарів, яка їх лише отруювала. Звідси автор приходить до висновку, що «тільки в день, коли на зміну теперішнім прийдуть більш гуманні умови співіснування правителів і тих, ким вони управляють, можна буде сказати, що Ефіопія справді ступила на шлях цивілізації і рухається в напрямку усіх інших країн світу» [31].

3). Розробляється месіанська концепція Італії, яка несе світло цивілізації «варварській» Ефіопії.

Протягом усього 1935 року туринська газета привчала своїх читачів бачити в Ефіопії «політичний, соціальний та економічний анахронізм» [28], в якому крім рабства, процвітають також бідність, відсталість та свавілля влади. Ефіопці в очах журналістів La Stampa – це народ, який «проти цивілізації» [32] , народ, який сам собі ворог [33]. Ба більше, ефіопці – це народ, який навіть «не існує», оскільки, як пише Паоло Дзаппа, жителі однієї провінції не вважають за потрібне захищати від загарбників іншу. Примітивізм цього народу виявляється в тому, що «слова «батьківщина» немає в багажі їхніх знань» і в тому, що «особистий егоїзм домінує над почуттям братства, приватний інтерес завжди переважає інтереси колективу[5]» [34]. Заголовки в La Stampa на цю тему звучали так: «Італія і світ перед варварською Ефіопією…» [35]; «Право цивілізації проти рабовласницької держави» [36], «Піонери цивілізації в Африці» [37] тощо.

Туринський щоденник знову прирівнював до рабського становище

[5] Дзаппа ілюструє це так: «Хто захистить землю нашого батька? – кажуть вони. – Чому ми повинні бігти на захист провінції наших сусідів? На нас ніхто не нападав, тому можемо спокійно залишатися вдома. Коли на нас нападуть, тоді й захищатимемось».

всього населення цієї країни. «Правда про Ефіопію. П'ятнадцять мільйонів рабів, які чекають на визволення», – під таким заголовком наводяться свідчення про Ефіопію французького письменника та мандрівника Анрі Манфрейда: «Ефіопія – феодальна країна, яка помирає, і бажано, щоб таки померла. Лише так зможуть врятуватися п'ятнадцять мільйонів людей, що живуть у бідності і жахливо страждають, піддані беззаконню з боку деяких індивідів». В іншому місці цей же дослідник висловлював думку, що «Ефіопія не може управляти своїми величезними територіями. І її сусіди в італійських, англійських та французьких володіннях «не можуть більше терпіти» теперішнього стану речей» [38].

Не менш авторитено виглядали опубліковані в La Stampa свідчення французького африканіста Марселя Гріоля, який прожив у Ефіопії кілька місяців і повернувся у Францію з враженнями: «Подорож до Абіссінії – річ малоприємна. В Абіссінії немає ні тротуарів, ні доріг. Мости їм невідомі, або майже невідомі. Є лише один на Нілі, біля озера Тана, побудований португальцями. <…> Ніяких доріг, ніяких мостів. З початком сезону дощів необхідно ховатися в хижинах. Ніяких телефонів, ніякого радіо, ніякої авіації, ніяких приладів, але... також ніякого державного боргу, ніякого бюджету. Яка дивовижна країна!» [39].

Відзначимо ще одну важливу обставину. Якщо обидва перші аспекти пропаганди – **«агресія Ефіопії»** та **«рабство в Ефіопії»** – відзначалися відвертою репресивністю, то третій, який розглядаємо зараз, – **«Італія несе Ефіопії цивілізацію»**, – мав двоякий характер і поєднував у собі функції як батога, так і пряника. Полягав він у тому, що спершу треба було довести, що люди в Ефіопії живуть дуже погано (як це доводилось, ми щойно продемонстрували), а потім – показати, що з приходом італійців у Ефіопії все зміниться на краще.

На ранніх етапах інформаційної кампанії, у березні 1935 року La Stampa обережно підходила до цього питання, посилаючись на французьку Le Temps, яка писала: «Чому ідея про встановлення італійської влади повинна сприйматися так шокуюче? Ефіопія без сумніву потребує керівництва та підтримки, а Італія – єдина країна, здатна їй у цьому допомогти» [40].

Трохи згодом La Stampa цитує англійського письменника Івліна Во, який теж став на бік Італії[6], пишучи, що в кордонах Ефіопії величезні райони зайняті населенням на стільки ж чужоземним, яким могли б бути італійці, тому «з точки зору строгої справедливості італійці мають таке ж саме право управляти цією країною, як і поточні правителі Абіссінії». «З точки зору політичної практики зрозуміло, – вважає Івлін Во, – що уряд італійців буде корисним ефіопській імперії та решті Африки» [21].

Вже після вторгнення в Ефіопію La Stampa подає уривки з листа Бернарда Шоу, надрукованого на сторінках лондонської Times. В цьому листі знаменитий ірландський письменник, лауреат нобелівської премії з літератури

[6] Івлін Во був присутнім на коронації ефіопського імператора Хайле Селассіе I ще у 1930 році як представник кількох газет, і вже тоді в нього сформувалася негативна думка про цього державного лідера.

виступив з підтримкою Італії в її цивілізаторській роботі на африканському континенті та з критикою на адресу Ліги Націй і Великобританії за їх антиіталійську позицію. Шоу протиставляє італійського інженера, який будує дороги в Ефіопії, данакільському воякові, який убиває італійців, опираючись на допомогу Ліги Націй. «Як гіпотетичний мандрівник чи торговець у тих краях, між данакільськими вояками та італійським інженером, я обираю інженера», – заявляє Бернард Шоу [41].

Не менш переконливо на сторінках туринської газети виглядали аргументи Беніто Муссоліні. Прем'єр-міністр, виправдовуючись перед світовою громадськістю за (вже здійснену) агресію проти Ефіопії, сказав: «Який злочин вчинила Італія? Жодного, якщо не вважати злочином поширення цивілізації на відсталі землі, будування доріг та шкіл, захист гігієни та прогресу» [42].

Вагомим аргументом у розпорядженні газети був також позитивний, на думку авторів, колонізаційний досвід італійців: «Хтось вважає за потрібне попереджати Італію щодо небезпечних наслідків звільнення з кайданів абіссінського народу, який в більшості своїй неспроможний оцінити переваги соціального ладу, заснованого на християнських засадах. Але відповідь тут проста і базована на фактах. Подивіться на Еритрею. Впродовж п'ятдесяти років Італія там присутня, – не меншою мірою зі своєю люблячою опікою, ніж зі своїми строгими законами, – і жодного разу не виникало необхідності застосувати проти когось силу» [31].

Більше того, італійці мали досвід колонізації самої Ефіопії. La Stampa нагадала про це, опублікувавши спогади про Ефіопію сперед п'ятдесяти років Терези Наретті, дружини італійського архітектора та радника короля Ефіопії, який «повинен був воювати з тотальним невіглаством абіссінців у мулярській справі та зі скупістю самого короля Йоханниса». Як пригадує Тереза Наретті, «тоді Абіссінія була країною солом'яних шалашів; єдині кам'яні будівлі там залишились від португальців. Можна собі уявити, як усміхалася королю ідея про замок на європейський манер у Макалле» [43].

З початком війни приводів для ведення пропаганди у цьому напрямку тільки побільшало: вже за кілька тижнів після вторгнення італійських військ у Ефіопію La Stampa могла оголосити: «Генерал Де Боно видав указ, який скасовує рабство в зонах, окупованих італійцями» [44]. А ще через місяць газета з гордістю повідомляла про розповсюдження серед жителів захоплених територій провіанту та ліків [37].

Останній, четвертий вектор антиефіопської пропаганди в італійській пресі, який маємо намір виокремити, набув розмаху вже під час бойових дій і був покликаний виправдати війну перед тими італійцями, які не вірили в загрозу атаки Ефіопії на Еритрею чи Італійське Сомалі, не жаліли ефіопських рабів та не бачили рації у тому, щоб поширювати цивілізацію на африканському континенті. Сформулюймо його таким чином:

4). Утвердження думки про те, що в інтересах Італії – завоювання Ефіопії.

Особливість цього вектору антиефіопської пропаганди полягала в тому, що він, мабуть, єдиний з усіх чотирьох *насправді* був тим чинником, який вплинув на рішення італійського уряду розпочати війну. Водночас, треба зауважити, що на сторінках щоденника La Stampa матеріалів, де б відверто

говорилося про побудову Великої Італії як основну причину вторгнення в Ефіопію було порівняно небагато[7].

Один з таких матеріалів був опублікований в номері за 3 жовтня 1935 року, в день вступу італійських військ у Ефіопію: La Stampa величезним кеглем віддрукувала уривки із радіозвернення Муссоліні, в якому диктатор наголошував уже не на агресивності, дикості чи рабовласницькій суті Ефіопії, а на *інтересах Італії*. За словами Муссоліні, після спільної перемоги у Першій світовій війні союзники за столом переговорів виділили Італії лише «скупі крихти» з багатої колоніальної здобичі, яку поділили між собою. «Не йдеться лише про армію, яка прямує до своїх цілей, але і про народ у сорок чотири мільйони душ, проти якого планують найчорнішу з несправедливостей: забрати в нього його місце під сонцем», – казав Дуче [22].

Іншим прикладом може бути замітка, в якій La Stampa знову цитує матеріали із закордонної преси, прихильної до завойовницької кампанії Муссоліні, а саме – з угорської газети Magyarsag: «Навіть якби італійці хотіли анексувати абіссінську імперію, – пише видання, – то за це не заслуговували б докорів. Нація, в якої дев'ять мільйонів дітей за кордоном, бо в рідному домі їм бракує місця, має право шукати собі нові території» [36].

* * *

На підставі проаналізованої вище пропагандивної кампанії в італійській пресі, яка передувала італо-ефіопській війні, сформулюймо основні аргументи, якими послуговувалися пропагандисти фашистської Італії. На їхню думку, Італія повинна напасти на Ефіопію, оскільки:

Влада у цій країні– зовнішній агресор (аргумент №1);

Влада у цій країні – внутрішній агресор (аргумент №2);

Вторгнення в цю країну піде їй на користь (аргумент №3);

Вторгнення в цю країну піде ***нам*** *на корить (аргумент №4).*

Останній пункт виділений курсивом, оскільки не був обов'язковим і використовувався доволі рідко.

Тепер розгляньмо основні аргументи, якими у XXI столітті послуговуються ЗМІ для апології вторгнення військ західних держав у Афганістан, Ірак, Лівію, а також – імовірних майбутніх вторгнень у Сирію та Іран. В основному це ті ж самі (три перші) аргументи:

– По-перше, звинувачення в причетності до подій 11 вересня, в міжнародному тероризмі, в розробці ядерної зброї, в агресії стосовно Ізраїлю тощо (аргумент №1);

– По-друге, звинувачення у тому, що в цих країнах систематично порушуються права людини, відсутні механізми народного волевиявлення, відсутня свобода слова тощо (аргумент №2);

– По-третє, спроби переконати світову громадськість у тому, що вторгнення західних військ допоможе жителям цих країн встановити

[7] Важливо також зауважити, що пропаганда величі Італії та її цивілізаторської місії в Ефіопії не мала расистського характеру.

демократію, про яку вони мріють (аргумент №3)[8].

Характерним прикладом інформаційної підготоки Об'єднаного Королівства до війни проти чергової ісламської країни може бути стаття в авторитетному британському щоденнику The Guardian за 1 січня 2012 року під відверто пропагандивним заголовком: «Обов'язок Заходу – втрутитися у Сирію». Автор статті, Нік Коен [Nick Cohen] називає сирійську революцію «сиротливим дитям», оскільки міжнародна спільнота не робить нічого, аби захистити її. Як наслідок – «державні терористи» президента Сирії Ассада «вбивають, ґвалтують і бомбардують протестувальників, безчестять і каструють дітей» (*аргумент №2*). На підкріплення цих тверджень Коен цитує сирійського продемократичного активіста Хамзу Фахер [Hamza Fakher], який розповідає про репресії і тортури, що застосовуються до затриманих протестувальників[9].

Це підштовхує автора статті до висновку про необхідність зовнішньої інтервенції з боку Заходу, адже наслідком толерування Ассада буде «недієздатна держава і гніздо для тероризму на краю Середземномор'я», «масове нищення беззахисного населення» та «загроза поширення конфлікту на Ірак, Ізраїль, Туреччнину і Йорданію» (*аргумент №1*).

Цікаво, що у своїй сатті Коен прагне показати, буцімто військового вторгнення Заходу прагнуть самі сирійці:«Жорстокіть режиму змусила Сирійську національну раду, широку опозиційну групу, від закликів до цивільної непокори і пасивного спротиву перейти до прохання про зовнішню допомогу»; «Сирійське втілення «Арабської Вулиці», про яке ми чули так багато, зараз потребує літаків НАТО в небесах»; «Сирійські опозиційні лідери намагаються завоювати симпатію адміністрації Обами задля підтримки революції» (*аргумент №3*) [45].

Хоча аргументаційна база сучасних світових агресорів доволі схожа на ту, якою послуговувалися італійські фашисти у 1935 році, методи ведення пропаганди, звісно ж, зазнали змін.

Як ми побачили вище, пропагандивні технології преси фашистської Італії були доволі примітивними: пропаганда рідко вдавалася до відвертої брехні і здебільшого опиралася на тенденційне подання фактів: вип'ячувалася одна сторона медалі і ретельно затушовувалась інша. Як максимум, про невигідну фашистському режиму подію просто мовчали. (За доведеним до крайнощів принципом Персі Танненбаума: «Якщо в лісі впало дерево і телебачення цього не показало, то насправді дерево не падало»). Натомість сьогодні в безкрайому і самодостатньому світі ЗМІ стало можливим конструювати нову реальність: симулювати епохальні події, яких насправді не було [Див. напр. 46] та моделювати неіснуючих терористів. Осучаснений варіант фрази Танненбаума міг би звучати таким чином: «Якщо в лісі не впало

[8] Симптоматично, що аргумент №4 фашистської передвоєнної пропаганди (як ми вже зауважували, це єдиний мотив з усіх чотирьох, який, крім суто пропагандивного, мав ще й реальне значення) сучасні західні ЗМІ у підготовці до війни не використовують.

[9] Намагаючись надати більшої достовірності своєму тексту, Коен цитує «незацікавлену» третю сторону – сирійського правозахисника. Такі ж прийоми, як ми бачили вище, були в арсеналі щоденника La Stampa.

дерево, а телебачення це показало, то насправді в лісі впало дерево».

Але з іншого боку, порівняно з довоєнним періодом помітно зросла середньостатистична медійна грамотність споживачів інформації. В епоху Інтернету практично неможливо досягти тієї інформаційної монополії, якою користувалися пропагандисти в СРСР, нацистській Німеччині та фашистській Італії. В розпорядженні сучасного читача-слухача-глядача-юзера – множина найрізноманітніших версій, трактувань, оцінок того, що відбувається у світі, а бар'єри цензури з часом лише падають. Це помітно ускладнює ведення пропаганди, особиво такої, яка базується на неправді. Плачевні наслідки вторгнення західних сил у Афганістан, Ірак та Лівію виробили в американців та європейців імунітет до пропагандивної кампанії щодо необхідності подальших війн у мусульманських країнах.

Як приклад маніфестації цього імунітету наведемо реакцію читачів на розглянуту вище статтю Ніка Коена «Обов'язок Заходу – втрутитися у Сирію», висловлену у коментарях до неї. Дуже показово, що з п'ятдесяти перших коментарів, які з'явилися на інтернет-сторінці The Guardian під статтею Коена лише в **трьох** читачі підтримували Коена з його точкою зору про необхідність інтервенції і аж **тридцять п'ять** читачів протестували (більшість – категорично, але дехто – стримано) проти інтервентистських настроїв автора[10].

Відібравши найважливіші і найцікавіші на нашу думку судження читачів The Guardian з приводу статті Ніка Коена, подаємо їх тут:

«Якщо ти говориш, що не хочеш починати громадянську війну, то це не робить тебе апологетом варварського режиму. Дехто з нас просто хоче зробити все, аби не допустити перетворення Сирії на ще один Ірак, де понад 600 000 мирних жителів було вбито і 3 мільйони переселено…». «Нам на Заході слід залишатися осторонь і дозволити сирійцям розібратися з їхніми власними проблемами у властивий їм спосіб… Але Ніку, ніщо не стримує *тебе* стати волонтером, поїхати в Сирію і втрутитися в конфлікт у будь-який прийнятний для тебе спосіб. Лише не сподівайся, що британські платники податків платитимуть на твою репатріацію…». «Чи можуть ці барвисті доповіді Хамзи Фахера бути чимось підтвердженими? Вони повинні бути підтвердженими заради правди, інакше вони – брудна пропаганда війни, якою користувалися в Лівії…». «Крик про «права людини» часто виявляється безнадійно порожнім…». «Сирія у вогні. Вирішення пана Коена – підлити ще більше бензини у вогонь». «Настав час, щоб видавці Observer взяли під контроль свої сторінки і припинили публікувати в газеті цю пропаганду американсько-британського військового інтервенціонізму». «Просто неймовірно, що хтось може писати це після жахливої катастрофи в Іраку, яка була виправдана точно такою ж фразеологією, яку використовує Коен». «Деякі люди НІКОЛИ не вчаться? Я не можу повірити, що ХТОСЬ може закликати до ще однієї «інтервенції». «Я ненавиджу Ассада і підтримую всіх на Близькому Сході і в Північній Африці, хто бореться за свободу, в Бахрейні чи в Сирії, але видається зрозумілим, що західна інтервенція в цьому випадку лише скаламутить воду, а не допоможе опонентам Ассада». «Ніііііііііііііі! Годі втягуватися у війни інших.

[10] Щодо решти коментарів, то сім з них відображали нейтральну точку зору або не відображали жодної, а п'ять були усунуті адміністратором із цензурних міркувань.

Годі проливати британську кров у боях, які нас не стосуються. Ніколи більше!». «Згідно з Human Rights Watch та ООН, таке ж роблять терористи «Заходу» в Афганістані. Вони відповідальні за такі злочини, як «вбивства, згвалтування, самовільний арешт, викрадання, захоплення землі, напади і катування…». «Ми на Заході залюбки підтримуємо інші «Азіатські тиранії» – Киргизстан, Узбекистан, Саудівську Аравію, Ємен…без жодних наполягань на «зміну режиму» (начебто гуманітарну), яка стратегічно важлива для атаки на Іран». «Загалом це дуже нагадує гуманітарну інтервенцію, яка завдасть нескінченно більше шкоди народу цієї країни, ніж вирішить проблем – як ми бачили це в Лівії». «Я згоден з Ніком Коеном. Як мінімум суттєвий «поштовх» буде доречним. Він знає, що правильно робити щось, адже Росія та Китай виступають проти інтервенції – могутній аргумент на підтримку Коена». «Може я помиляюсь, але коли це почалося, сирійці сказали, що вони не хочуть інтервенції Заходу і зараз вони зовсім не просять про допомогу. Можливо, вони бояться, що почнеться новий Ірак». «США та Об'єднане Королівство повинні усвідомити, що їхнє уявлення про демократію не є обов'язково правильним для інших культур. Це непереборне бажання перетворити решту світу на свою подобу відмінне від давнього колоніалізму. Сирійці мають право на власну перемогу». «Західні сили, по шию у справах інших народів – і в їх крові – не мають жодного морального авторитету в регіоні, у них свої власні внутрішні проблеми, на яких їм і слід зосередитись».

Залишається лише висловити побажання, аби такі думки хоча б іноді з'являлися на сторінках респектабельних британських та американських видань з-під пера саме авторів, а не читачів. Тоді, можливо, ця преса не втрачала б так стрімко довіру та авторитет у всьому світі.

Висновки:

Невід'ємним елементом міжнародного збройного протистояння є попередня інформаційна підготовка, яка проводиться через ЗМІ і покликана виправдати це протистояння в очах громадськості. Дослідивши інформаційну підготовку до італо-ефіопської війни 1935 – 1936 років у італійській щоденній газеті La Stampa, вдалося з'ясувати, що основна аргументаційна база, якою послуговувався італійський фашистський уряд для виправдання колоніальних завоювань, зводилася до тверджень про агресивний характер Ефіопії на зовнішній арені, плачевний стан народних мас у цій країні, доцільність військового втручання як для Ефіопії, так, можливо, і для Італії.

Аргументаційна база сучасних пропагандистів, які виправдовують військові вторгнення західних держав у мусульманські країни, за своєю суттю аналогічна тій, яку використовували італійські фашисти (за винятком пункту про доцільність війни для самого агресора). Водночас техніка ведення пропаганди зазнала суттєвого вдосконалення – як і здатність суспільства протистояти її впливу.

Список використаної літератури

1. Bernays Edvard. Propaganda. – New York: Horace Liveright, 1928.
2. Forno Mauro. La Stampa del Ventennio. Strutture e trasformazioni nello stato totalitario. – Rubbettino Editore, 2005.
3. Carboni Giacomo. Colonie di ogni paese // La Stampa. – 1934. – 23 luglio.
4. Amici d'Italia sulle sponde di Tana // La Stampa. – 1934. – 27 febbraio.
5. I rapporti italo-abissini // La Stampa. – 1934. – 4 ottobre .
6. L'incidente italo-etiopico // La Stampa. – 1934. – 16 dicembe.
7. Dov'è Ual-Ual? // Giustizia e Libertà. – 1934. – 28 dicembre.
8. Martinelli Renzo. L'Etiopia italiana commincia a vivere // La Stampa. – 1935. – 9 maggio.
9. L'Etiopia minaccia, l'Italia risponde // La Stampa. – 1935. – 8-9 maggio.
10. Gli Armamanti dell'Abissinia e la necessità delle misure italiane // La Stampa. – 1935. – 9 maggio.
11. Il carattere agressivo della preparazione militare atiopica // La Stampa. – 1935. – 11 maggio.
12. Le provocazioni abissine e le misure dell'Italia nelle impressioni dei circoli parigini e londinesi // La Stampa. – 1935. – 15-16 maggio.
13. Nuove misure per fronteggiare gli apprestamenti bellici dell'Abissinia // La Stampa. – 1935. – 8 maggio.
14. L'Etiopia vuole la guerra // La Stampa della Sera. – 1935. – 11-12 maggio.
15. La risposta dell'Italia all'atteggiamento etiopico // La Stampa. – 1935. – 8 maggio.
16. Come si è armata l'Etiopia negli ultimi 5 anni // La Stampa. – 1935. – 18 maggio.
17. Malafede e tirannia etiopica... // La Stampa. – 1935. – 8 maggio.
18. Carboni Giacomo. Una pagina di gloria militare e di viltà politica // La Stampa. – 1935. – 1 marzo.
19. Pareri concordi sl buon diritto dell'Italia nel conflitto con Abissinia // La Stampa. – 1935. – 15 febbraio.
20. Le minacce del Negus e le imprese dei «razziatori» // La Stampa. – 1935. – 26-27 aprile.
21. Il Governo etiopico dinnanzi alle sue responsabilità // La Stampa. – 1935. – 14 febbraio.
22. Un ora solenne sta per scoccare // La Stampa. – 1935. –3 ottobre.
23. Schiacciante requisitoria contro l'Abissinia per la sussistenza della schiavitù // La Stampa della Sera. – 1935. – 23 maggio.
24. Il rapporto ginevrino sulla schiavitù... // La Stampa. – 1935. – 23 maggio.
25. La piaga della schiavitù tormento dell'Abissinia // La Stampa della Sera. – 1935. – 17-18 aprile.
26. Legioni di schiavi // La Stampa. – 1935. – 5 settembre.
27. L'abissinia grande mercato di carne nera non ha diritto di sedere a Ginevra tra le nazioni civili // La Stampa. – 1935. – 21 giugno.
28. Fame e schiavitù in Etiopia // La Stampa. – 1935. – 31 marzo.
29. Gli orrori della schiavitù in Abissinia documentati da ledy Simon // La Stampa. – 1935. – 12 maggio

30. Ambiguo provvedimento per abolire la schiavitù // La Stampa. – 1935. – 20 maggio.
31. Il paese in cui tutti sono schiavi // La Stampa. – 1935. – 22 giugno.
32. L'Etiopia contro la civiltà // La Stampa della sera. – 1935. – 17-18 maggio.
33. I nemici dell'Abissinia: gli abissini // La Stampa. – 1935. – 13 dicembre.
34. La nazione che non esiste: Etiopia // La Stampa. – 1935. – 12 dicembre.
35. L'Italia e il mondo di fronte all'Etiopia barbara. Il subdolo voltafaccia del Giappone // La Stampa della Sera. – 1935. –22-23 luglio.
36. I diritti della civiltà contro un paese schiavista // La Stampa della Sera. – 1935. –22-23 luglio.
37. Pionieri di civiltà in Africa. Viveri e soccorsi alle genti del Tigrai // La Stampa. – 1935. – 15 novembre.
38. La verità sull'Etiopia. Quindici milioni di schiavi che attendono la liberazione // La Stampa. – 1935. – 7 maggio.
39. Come Griaule ha visto l'Abissinia // La Stampa. – 1935. – 15 maggio.
40. L'Italia nell'Africa Orientale // La Stampa. – 1935. – 14 marzo.
41. «Io sto con gli italiani» dichiara G. B. Shaw // La Stampa. – 1935. – 22-23 ottobre.
42. Il Duce parla alle Madri e alle Vedove dei Caduti // La Stampa. – 1935. – 2 dicembre.
43. L'Etiopia di cinquant'anni fa nei ricordi di una testimone // La Stampa della Sera. – 1935. – 7 ottobre.
44. De Bono Emana un bando che abolisce la schiavitù nelle regioni occupate // La Stampa. – 1935. – 19-20 ottobre.
45. Cohen Nick. The west has a duty to intervene in Syria // The Guardian. – 2012. – 1 january. (Доступно з: http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2012/jan/01/ nick-cohen-intervene-in-syria).
46. Gael M. The Libya Media Hoax: Fabricated Scenes of Jubilation and Euphoria on Green Square // Global Research. – 2001. – August 23th. (Доступно з: http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=26155).

INFORMATIONAL PREPARATION TO THE ETHIOPIAN WAR OF 1935-1936 ON THE PAGES OF ITALIAN DAILY NEWSPAPER LA STAMPA: THE MODERN CONTEXT

Iurii Melnyk
Ivan Franko National University of Lviv,
Chuprynky Street 49, 79044, Lviv. Ukraine
e-mail: kozakmamaj@rambler.ru

Based on the materials of one of the leading italian interwar newspapers, this article analyzes the main tendencies of anti-Ethiopian information campaign, which was aimed to justify the invasion of italian troops in Ethiopia. It is shown that the argumentation base of propaganda used by the italian propagandists is analogous to the modern one, which is used by apologists of western imperialism.

Key words: italian press, propaganda, information campaign, argumentation base of propaganda, propaganda techniques.

ИНФОРМАЦИОННАЯ ПОДГОТОВКА К ЭФИОПСКОЙ ВОЙНЕ 1935-1936 ГГ. НА СТРАНИЦАХ ИТАЛЬЯНСКОГО ЕЖЕДНЕВНИКА LA STAMPA: СОВРЕМЕННЫЙ КОНТЕКСТ

Юрий Мельнык
Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Генерала Чупрынки, 49, 79044, Львов, Украина
e-mail: kozakmamaj@rambler.ru

В статье на материалах одной из ведущих ежедневных газет межвоенной Италии проанализировано основные направления антиэфиопской информационной кампании, призванной оправдать вторжениие итальянских войск в Эфиопию. Продемонстрировано, что аргументационная база, которую использовали итальянские пропагандисты, аналогична той, которую используют современные апологеты западного империализма.

Ключевые слова: итальянская пресса, пропаганда, информационная кампания, аргументационная база пропаганды, техника пропаганды.

Стаття надіслана до редколегії 23.12.11
Прийнята до друку 10.01.12